BUGUNGI KUNDA O‘ZBEKISTON YOSHLARIGA CHET ELDA TA’LIM OLISH UCHUN YARATILAYOTGAN IMKONIYATLAR VA TA’LIM KONSALTING FAOLIYATINING UYG‘UNLIGI

Xo‘jaeva Oydinaxon G‘anijon qizi
Eleven travel MCHJning direktori va ta’lim konsalting sohasi mutaxassisi va xalqaro ta’lim yo‘nalishi amaliyotchisi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada O‘zbekiston yoshlarining xorijiy oliy ta’lim muassasalarida tahsil olish imkoniyatlarining kengayib borishi hamda ushbu jarayonda ta’lim konsalting xizmatlarining tutgan o‘rni kompleks tahlil qilinadi. Tadqiqotda davlat tomonidan amalga oshirilayotgan ta’lim siyosati, xorijda ta’lim olishni qo‘llab-quvvatlovchi stipendiya va grant mexanizmlari, akademik mobillik, xorijiy universitetlar bilan*

hamkorlik, xalqaro ta’lim dasturlari va inson kapitalini rivojlantirish o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik yoritilgan. Shuningdek, xorijda ta’lim olish jarayonida uchraydigan moliyaviy, til, axborot, hujjatlashtirish, viza va ijtimoiy-madaniy moslashuv muammolari ko‘rib chiqilib, ularni kamaytirishda professional ta’lim konsaltingining imkoniyatlari va chegaralari aniqlangan.

Maqolada muallifning O‘zbekistonda ta’lim konsalting sohasidagi amaliy faoliyati, jumladan, yoshlarni Singapur, Malayziya, Birlashgan Arab Amirliklari, Buyuk Britaniya va Yevropa mamlakatlaridagi ta’lim imkoniyatlari bilan tanishtirish, ta’lim dasturi va universitet tanlash, hujjat topshirish hamda qabul jarayonida maslahat berish tajribasi ilmiy tahlilning empirik qismi sifatida qo‘llanilgan. Amaliy kuzatuvlar asosida yoshlarning xorijiy ta’limga bo‘lgan qiziqishi ortayotganligi bilan bir qatorda, universitetni reytingga qarab tanlash, ta’lim dasturining mazmunini yetarlicha o‘rganmaslik, xarajatlarni to‘liq hisoblamaslik, til talablari va viza shartlarini kech aniqlash kabi tizimli xatolar mavjudligi ko‘rsatiladi.

Tadqiqot natijasida xalqaro ta’lim imkoniyatlaridan samarali foydalanish faqat xorijiy universitetga kirish bilan emas, balki to‘g‘ri akademik yo‘nalish tanlash, moliyaviy barqarorlik, talabaning kasbiy maqsadi, moslashuv qobiliyati va o‘qishni tugatgandan keyingi faoliyat rejasi bilan bog‘liq ekani asoslanadi. Shu nuqtayi nazardan, ta’lim konsalting davlat ta’lim siyosatini almashtiruvchi emas, balki yosh, oila, universitet va xalqaro ta’lim bozori o‘rtasidagi axborot va maslahat ko‘prigi sifatida qaralishi lozim.

Kalit so‘zlar: *xalqaro ta’lim, xorijda ta’lim, akademik mobillik, inson kapitali, yoshlar, ta’lim konsaltingi, xalqaro universitetlar, stipendiya, grant, ta’lim dasturi, kasbiy rivojlanish, ta’lim migratsiyasi, xalqaro tajriba, employability.*

Kirish

XXI asrda oliy ta’limning globallashuvi inson kapitalini rivojlantirishning muhim omillaridan biriga aylandi. Bilim, texnologiya va mehnat bozorlari o‘rtasidagi

chegaralarning nisbatan qisqarishi natijasida yoshlarning ta’lim trayektoriyasi tobora xalqaro tus olmoqda. Xorijiy universitetda o‘qish endilikda faqat akademik diplom olish

vositasi emas, balki xalqaro mehnat bozoriga chiqish, zamonaviy texnologiyalarni o‘zlashtirish, xorijiy tillarni rivojlantirish, professional tarmoqlarni kengaytirish va turli madaniy muhitlarda ishlash kompetensiyasini shakllantirish mexanizmiga aylanmoqda.

UNESCO ma’lumotlariga ko‘ra, dunyoda xalqaro akademik mobillik ko‘lami sezilarli darajada kengaygan: 2024-yilda oliy ta’lim tizimlarida dunyo miqyosida 269 milliondan ortiq talaba tahsil olgan, xalqaro mobillikdagi talabalar soni esa 7,3 million atrofida bo‘lgan.

OECD ham xorijda ta’lim olishni akademik bilimdan tashqari, xalqaro mehnat bozori uchun zarur bo‘lgan ko‘nikmalarni egallash va bandlik imkoniyatlarini kengaytiruvchi omil sifatida baholaydi.

O‘zbekiston uchun mazkur jarayon alohida ahamiyatga ega. Mamlakatda oliy ta’lim tizimining qamrovi so‘nggi yillarda tez sur’atlarda kengaymoqda. Milliy statistika

qo‘mitasi ma’lumotlariga ko‘ra, oliy ta’lim tashkilotlarida tahsil olayotgan talabalar soni 2021/2022-o‘quv yilidagi 808,4 ming nafardan 2025/2026-o‘quv yilida 1,535 million nafarga yetgan.

Bu o‘z navbatida ta’lim sifati, mehnat bozori talablariga mos kompetensiyalar va xalqaro ta’lim imkoniyatlaridan foydalanish masalasini yanada dolzarb qilmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son Farmoni bilan tasdiqlangan “O‘zbekiston — 2030” strategiyasida inson kapitalini rivojlantirish, ta’lim sifatini oshirish va zamonaviy bilim hamda ko‘nikmalarga ega kadrlar tayyorlash strategik ustuvor yo‘nalish sifatida belgilangan.

O‘zbekiston Respublikasi Hukumat portali

Mazkur siyosiy yo‘nalish xorijiy ta’lim imkoniyatlaridan foydalanish masalasini ham milliy kadrlar siyosati va inson kapitalini rivojlantirish bilan bog‘lashni talab etadi.

Shu sharoitda yoshlar oldida yangi muammo paydo bo‘lmoqda: imkoniyatlar ko‘paygan sari tanlov murakkablashmoqda. Xorijiy universitetlar sonining ko‘pligi, turli ta’lim tizimlari, reytinglar, grantlar, kontraktlar, til talablari, viza tartiblari va qabul mezonlari yoshdan yuqori darajadagi axborot savodxonligini talab qiladi. Demak, xalqaro ta’lim imkoniyatlarini kengaytirish bilan bir qatorda, yoshlarni ushbu imkoniyatlardan oqilona foydalanishga tayyorlash mexanizmlarini ham rivojlantirish zarur.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi O‘zbekistonda xorijda ta’lim olish imkoniyatlari va ta’lim konsalting faoliyati o‘rtasidagi funksional bog‘liqlikni tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash hamda davlat, universitet, oila, yosh va konsalting tashkilotlari hamkorligini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Tadqiqotning nazariy asosini inson kapitali nazariyasi, xalqaro ta’lim mobilligi konsepsiyasi, ta’limning iqtisodiy va ijtimoiy qaytimi haqidagi ilmiy qarashlar hamda oliy ta’limning internatsionalizatsiyasi bo‘yicha tadqiqotlar tashkil etadi. Inson kapitali yondashuviga ko‘ra, ta’limga investitsiya shaxsning bilim va ko‘nikmalarini oshirib, uning mehnat unumdorligi va daromad olish imkoniyatlarini kengaytiradi. Shu bilan birga, zamonaviy yondashuv inson kapitalini faqat diplom yoki kasbiy bilimlar yig‘indisi sifatida emas, balki kommunikativ, raqamli, ijtimoiy, madaniyatlararo va moslashuvchan kompetensiyalar majmui sifatida ko‘radi.

OECDning xalqaro talabalar mobilligi bo‘yicha materiallarida xorijda o‘qishning afzalliklari qatorida yuqori sifatli ta’limga kirish, mamlakat ichida mavjud bo‘lmagan kompetensiyalarni egallash va xalqaro mehnat bozorida raqobatbardoshlikni oshirish qayd etiladi.

OECD ma’lumotlariga ko‘ra, xalqaro talabalar STEM yo‘nalishlarida milliy talabalarga qaraganda yuqoriroq ulushni tashkil etadi; bu esa xalqaro mobillikni texnik, ilmiy va raqamli kompetensiyalarni rivojlantirish bilan bog‘lash mumkinligini ko‘rsatadi.

Xalqaro mobillikning shaxsiy va professional rivojlanishga ta’siri ham bir qator tadqiqotlarda o‘rganilgan. Masalan, xalqaro ta’lim tajribasi til bilimi, muammolarni hal qilish, moslashuvchanlik va madaniyatlararo kompetensiyalarning rivojlanishiga xizmat qilishi mumkinligi ko‘rsatilgan.

Shu bilan birga, ilmiy adabiyotlarda “xorijda o‘qigan har bir bitiruvchi avtomatik ravishda mehnat bozorida muvaffaqiyatli bo‘ladi” degan soddalashtirilgan qarash tasdiqlanmaydi. Ish beruvchilar xalqaro tajribani, ayniqsa, til, qaror qabul qilish va muayyan kasbiy ko‘nikmalar bilan uyg‘unlashgan taqdirda yuqori baholashi mumkin.

UNESCOning oliy ta’lim bo‘yicha Global konvensiyasi esa akademik mobillikni faqat talabalarni bir mamlakatdan boshqasiga ko‘chirish emas, balki malakalarni tan olish, sifatni ta’minlash va davlatlararo ishonchni kuchaytirish bilan bog‘laydi.

Bu yondashuv O‘zbekiston yoshlarining xorijiy diplom va malakalarini keyinchalik milliy iqtisodiyotda samarali qo‘llash masalasini ham muhim qiladi.

Tadqiqotda tizimli, qiyosiy va institutsional tahlil usullaridan foydalanildi. Normativ-huquqiy hujjatlar, O‘zbekistonning rasmiy statistik ma’lumotlari, UNESCO va OECD hisobotlari, xalqaro ilmiy tadqiqotlar o‘rganildi. Shuningdek, muallifning ta’lim konsalting sohasidagi amaliy faoliyati davomida yoshlar, ota-onalar va abituriyentlar bilan ishlash jarayonida shakllangan kuzatuvlar sifat tahlili elementi sifatida qo‘llanildi. Ushbu amaliy kuzatuvlar statistik jihatdan umumlashtirilgan milliy reprezentativ tanlanma sifatida emas, balki xalqaro ta’limga murojaat qilayotgan yoshlarning muammolari va ehtiyojlarini tushuntiruvchi professional-amaliy material sifatida talqin qilindi.

Asosiy qism

O‘zbekiston yoshlariga xorijda ta’lim olish uchun yaratilayotgan imkoniyatlar

O‘zbekistonda oliy ta’lim tizimining o‘sishi xorijiy ta’limga bo‘lgan talabning ham sifat va miqyos jihatidan o‘zgarishiga olib kelmoqda. Milliy statistika ma’lumotlariga ko‘ra, 2024/2025-o‘quv yilida oliy ta’lim tashkilotlariga 381,7 ming nafar talaba qabul qilingan bo‘lib, bu ko‘rsatkich 2020/2021-o‘quv yiliga nisbatan 2,2 baravar yuqori.

Oliy ta’limning ichki imkoniyatlari kengayayotgan bo‘lsa-da, xorijiy ta’limga ehtiyoj saqlanib qolmoqda. Buning sabablari turlicha: ayrim yo‘nalishlarda xalqaro dasturlarning ko‘pligi, ingliz tilidagi akademik muhit, muayyan sohalarda rivojlangan ilmiy infratuzilma, xalqaro professorlar va tadqiqot tarmoqlariga kirish, amaliyot va ishga joylashish imkoniyatlari hamda global professional tarmoqlarning mavjudligi.

Davlat tomonidan yoshlarni xorijda tayyorlashning eng muhim mexanizmlaridan biri “El-yurt umidi” jamg‘armasi hisoblanadi. Mazkur tizim orqali bakalavriat, magistratura, doktorantura va boshqa ta’lim shakllari bo‘yicha xorijiy universitetlarda tahsil olish uchun

stipendiyalar ajratiladi. 2023-yilgi ochiq tanlovlardan birida bakalavriat uchun 75, magistratura uchun 275 va doktorantura uchun 150 ta stipendiya o‘rni ko‘zda tutilgan edi. Tanlov ustuvor yo‘nalishlarida IT, sun’iy intellekt, energetika, sog‘liqni saqlash, muhandislik, qishloq xo‘jaligi va boshqa strategik sohalarga alohida e’tibor qaratilgan.

Stipendiya siyosatining muhim jihati uning faqat ta’lim xarajatlarini qoplash bilan cheklanmasligidir. 2025-yildagi davlat siyosatida “El-yurt umidi” stipendiatlarini milliy kadrlar zaxirasiga kiritish va ularning davlat organlari hamda tashkilotlarida ishga joylashishini qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari ham nazarda tutilgan.

O‘zbekiston Respublikasi Hukumat portali

Bunday yondashuv xorijda olingan bilimlarni mamlakat taraqqiyotiga qayta yo‘naltirishga xizmat qiladigan “ta’lim — qaytish — transfer” modelini shakllantirish uchun muhimdir.

Davlat siyosatining yana bir yo‘nalishi xorijiy va nodavlat oliy ta’lim tashkilotlari bilan hamkorlikni rivojlantirishdir. 2025/2026-o‘quv yili uchun O‘zbekistonda faoliyat yuritayotgan muayyan xorijiy va nodavlat oliy ta’lim tashkilotlariga 1 320 ta davlat granti ajratilgani ham oliy ta’limning xalqaro komponenti mamlakat ichida ham kengayib borayotganini ko‘rsatadi.

O‘zbekiston Respublikasi Hukumat portali

Bundan tashqari, ilmiy kadrlar va yosh olimlarning qisqa muddatli xorijiy stajirovkalarga yuborilishi ham xalqaro mobillikning muhim shaklidir. Masalan, Innovatsion rivojlanish agentligi tomonidan yosh olimlarni xorijiy ilmiy tashkilotlarga stajirovkaga yuborish bo‘yicha maqsadli tanlovlar tashkil etilgan; 2025-yilda Turkiyaning Balikesir universitetida 30 kunlik stajirovka uchun 40 nafar yosh olimni saralash rejalashtirilgan.

Shunday qilib, O‘zbekiston yoshlarining xalqaro ta’limga kirish imkoniyatlari uch asosiy kanal orqali shakllanmoqda: birinchisi — davlat stipendiya va grantlari; ikkinchisi — universitetlararo hamkorlik va akademik mobillik; uchinchisi — yoshlarning o‘z mablag‘i hisobidan yoki xorijiy universitetlarning ichki grantlari asosida mustaqil ta’lim olish imkoniyatlari. Ushbu kanallarning kengayishi yoshlar uchun imkoniyat yaratadi, biroq tanlovning murakkablashuvini ham keltirib chiqaradi.

Xorijiy ta’limning yoshlar rivojidagi ahamiyati

Xorijda ta’lim olishning qiymatini faqat universitetning xalqaro reytingi yoki diplomning nufuzi bilan o‘lchash metodologik jihatdan yetarli emas. Ta’lim natijasi talabaning akademik dastur, o‘quv muhiti, amaliyot, tadqiqot, professional tarmoq va shaxsiy rivojlanish imkoniyatlaridan qay darajada foydalana olganiga bog‘liq.

Birinchi navbatda, xorijiy ta’lim akademik kompetensiyalarni kengaytiradi. Talaba turli pedagogik metodlar, baholash tizimlari, mustaqil tadqiqot olib borish, akademik yozuv va ilmiy munozara madaniyatiga duch keladi. Ayniqsa magistratura va doktorantura bosqichlarida xalqaro ilmiy muhit yosh tadqiqotchining metodologik qarashlarini rivojlantirishi mumkin.

Ikkinchi muhim natija — madaniyatlararo kompetensiyadir. 2026-yilda e’lon qilingan xalqaro tadqiqotda 43 mamlakatdan Buyuk Britaniya va AQShda tahsil olgan 96 nafar ishtirokchi tajribasi o‘rganilib, xalqaro mobillik natijasida kommunikatsiya,

moslashuvchanlik, empatiya, chidamlilik va turli institutsional muhitlarda ishlash qobiliyati rivojlanishi, biroq bu kompetensiyalar xorijda bo‘lishning o‘zidan avtomatik ravishda shakllanmasligi ko‘rsatilgan.

Uchinchidan, xalqaro ta’lim yoshning kasbiy tarmog‘ini kengaytiradi. Universitetdagi guruhdoshlar, professorlar, tadqiqotchilar, kompaniyalar va professional uyushmalar bilan aloqalar kelgusida hamkorlik, stajirovka, ilmiy loyiha yoki ishga joylashish imkoniyatlariga aylanishi mumkin.

To‘rtinchidan, xorijiy ta’lim shaxsiy mustaqillikni rivojlantiradi. Boshqa mamlakatda yashash, moliyaviy xarajatlarni boshqarish, mustaqil qaror qabul qilish, hujjatlar va kundalik masalalarni hal qilish yoshning mas’uliyatini oshiradi.

Biroq bu ijobiy natijalar avtomatik tarzda yuzaga kelmaydi. Talaba akademik jihatdan tayyor bo‘lmasa, til kompetensiyasi yetarli bo‘lmasa yoki o‘qish dasturi uning kasbiy maqsadiga mos kelmasa, xorijda o‘qish katta xarajatga qaramay kutilgan natijani bermasligi mumkin. Shuning uchun xalqaro ta’limni “joylashuv” emas, balki “rivojlanish strategiyasi” sifatida ko‘rish lozim.

Ta’lim konsalting xizmatlarining zamonaviy ta’lim tizimidagi o‘rni

Ta’lim konsaltingi — abituriyentga xorijiy ta’lim tizimi, universitet, ta’lim dasturi, qabul talablari, hujjatlar, moliyaviy rejalashtirish va boshqa jarayonlar bo‘yicha professional maslahat hamda tashkiliy ko‘mak beruvchi faoliyatdir. Uning zamonaviy ta’lim

tizimidagi o‘rni axborot assimetriyasi bilan izohlanadi.

Oddiy abituriyent uchun bir vaqtning o‘zida o‘nlab mamlakatlar, yuzlab universitetlar va minglab dasturlarni taqqoslash amalda juda murakkab. Universitetning rasmiy saytidagi ma’lumotni o‘qishning o‘zi ham har doim yetarli emas, chunki talaba qabul talabi bilan real moslik, dastur mazmuni, o‘qish narxi, yashash xarajatlari, stipendiya imkoniyati, diplomning keyingi qo‘llanishi va bitirgandan keyingi faoliyat imkoniyatlarini birgalikda baholashi kerak.

Professional konsaltingning asosiy vazifasi yosh uchun qaror qabul qilish emas, balki qaror qabul qilish sifatini oshirishdir. Shu nuqtayi nazardan, konsalting xizmatini uch bosqichli model asosida ko‘rish mumkin.

Birinchi bosqich — diagnostika. Bunda abituriyentning akademik ko‘rsatkichlari, til darajasi, qiziqishlari, moliyaviy imkoniyatlari va uzoq muddatli kasbiy maqsadi aniqlanadi.

Ikkinchi bosqich — moslashtirish. Abituriyentning profili asosida mamlakat, universitet, yo‘nalish va ta’lim shakllari taqqoslanadi. Bu bosqichda “eng mashhur

universitet” emas, “mazkur talaba uchun eng mos universitet” tamoyili ustuvor bo‘lishi kerak.

Uchinchi bosqich — jarayonni boshqarish. Hujjatlarni tayyorlash, ariza topshirish, muddatlarni kuzatish, qabuldan keyingi jarayon, viza va safarga tayyorgarlik kabi texnik masalalarda ko‘mak beriladi.

Biroq konsalting faoliyatining tijorat xususiyati uning professional va etik mas’uliyatini kamaytirmaydi. Aksincha, yoshning kelajagi va oilaning moliyaviy mablag‘lari bilan

bog‘liq qarorlar qabul qilinayotganligi sababli konsaltingda shaffoflik, manfaatlar to‘qnashuvini ochiqlash, noto‘g‘ri va’dalardan voz kechish, universitet haqidagi

ma’lumotni tekshirish va mijozning manfaatini ustuvor qo‘yish tamoyillari muhimdir.

O‘zbekiston yoshlarini xorijiy universitetlarga yo‘naltirish tajribasi

Muallifning O‘zbekistondagi ta’lim konsalting faoliyati davomida Singapur, Malayziya, BAA, Buyuk Britaniya va Yevropa davlatlaridagi ta’lim imkoniyatlari bo‘yicha yoshlar va ularning ota-onalariga maslahat berish jarayonida bir qator amaliy tendensiyalar kuzatilgan.

Birinchi tendensiya — yoshlarning xorijiy ta’limga qiziqishi faqat “chet el diplomi” tushunchasi bilan izohlanmayapti. Yoshlar tobora ko‘proq ingliz tilidagi dasturlar, zamonaviy kasblar, xalqaro muhit, amaliyot va kelajakdagi ish imkoniyatlari haqida savol bermoqda.

Ikkinchi tendensiya — axborot ko‘pligi qaror sifatini avtomatik oshirmaydi. Internet, ijtimoiy tarmoqlar va ta’lim platformalarida juda ko‘p ma’lumot mavjud. Ammo turli manbalardagi ma’lumotlar bir-biridan farq qilishi mumkin. Natijada abituriyent “qaysi universitet yaxshi?” degan umumiy savoldan chiqib, “mening akademik profilim va kasbiy maqsadim uchun qaysi universitet maqbul?” degan aniq savolga o‘tishi kerak.

Uchinchi tendensiya — universitet tanlashda reytingga haddan tashqari tayanish. Yuqori reyting universitet har doim ham muayyan talaba uchun eng maqbul variant bo‘lmasligi mumkin. Dastur mazmuni, o‘qitish tili, akkreditatsiya, o‘qish va yashash xarajatlari, amaliyot imkoniyati va bitirgandan keyingi kasbiy yo‘nalish birgalikda baholanishi zarur.

To‘rtinchi muammo — ota-onalarning asosiy e’tibori ko‘pincha xavfsizlik va moliyaviy masalalarga qaratiladi. “Farzandim qayerda yashaydi?”, “o‘qish bilan birga ishlashi mumkinmi?”, “diplom tan olinadimi?”, “viza chiqmasa nima bo‘ladi?”, “kontrakt va yashash xarajatlari qancha bo‘ladi?” kabi savollar tabiiy ravishda markaziy o‘rin egallaydi. Bu savollarga faqat reklama xarakteridagi javob berish professional konsalting talablariga mos kelmaydi.

Amaliy tajriba shuni ko‘rsatadiki, eng samarali maslahat jarayoni yoshning shaxsiy profilidan boshlanadi. Masalan, biznesga qiziqadigan, lekin matematika va statistikaga moyilligi yuqori bo‘lgan abituriyent uchun faqat “Business Administration” kabi keng nomdagi dastur emas, balki moliya, biznes analitikasi, iqtisodiyot yoki fintech bilan bog‘liq dasturlar ham ko‘rib chiqilishi mumkin. Muhandislikka qiziqadigan, biroq akademik matematika tayyorgarligi past bo‘lgan yoshga esa avvalo tayyorlov dasturi yoki foundation imkoniyatlarini tushuntirish zarur.

Shunday yondashuv konsaltingni “hujjat topshirib beruvchi xizmat”dan “ta’lim trayektoriyasini loyihalash” xizmatiga aylantiradi.

Ta’lim konsalting faoliyati va xalqaro ta’lim imkoniyatlarining uyg‘unligi

Xalqaro ta’lim va konsalting o‘rtasidagi uyg‘unlikni “imkoniyat — axborot — tanlov — tayyorgarlik — natija” zanjiri orqali tushuntirish mumkin.

Imkoniyat davlat, universitet yoki xalqaro tashkilot tomonidan yaratiladi. Axborot ushbu imkoniyatning mazmunini talabaga yetkazadi. Tanlov yoshning individual ehtiyojlari asosida amalga oshiriladi. Tayyorgarlik qabul talablarini bajarishga qaratiladi. Natija esa talabaning ta’limni muvaffaqiyatli tugatishi, kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishi va o‘z bilimini mamlakat yoki xalqaro mehnat bozorida qo‘llashi bilan o‘lchanadi.

Shu modeldan ko‘rinadiki, konsaltingning vazifasi imkoniyatni yaratish emas, balki mavjud imkoniyatdan foydalanishdagi tranzaksiya xarajatlari va axborot noaniqligini kamaytirishdir.

Bunda davlat va konsalting o‘rtasidagi munosabatni ham to‘g‘ri belgilash kerak. Konsalting davlat dasturlarining o‘rnini bosmasligi, davlat esa xususiy konsaltingning barcha funksiyalarini bajarishga urinmasligi maqsadga muvofiq. Davlat teng imkoniyat, shaffof qoidalar va moliyaviy qo‘llab-quvvatlashni ta’minlasa, konsalting sohasi individual maslahat, axborot tahlili va jarayonni boshqarish bo‘yicha qo‘shimcha xizmat ko‘rsatishi mumkin.

Mazkur uyg‘unlikda universitetlarning ham mas’uliyati mavjud. Xorijiy universitetlar O‘zbekiston bozoriga kirar ekan, ta’lim dasturlari, akkreditatsiya, kontrakt, stipendiya, refund siyosati va bitirgandan keyingi imkoniyatlar to‘g‘risida aniq va tekshiriladigan axborot berishi kerak. Konsalting tashkilotlari esa universitetning vakili sifatida emas, agar shunday rasmiy maqomga ega bo‘lmasa, mustaqil maslahat beruvchi subyekt sifatida o‘z rolini aniq ko‘rsatishi lozim.

UNESCOning malakalarni tan olish bo‘yicha global yondashuvi ham aynan shu masalani dolzarb qiladi: xalqaro mobillik samarali bo‘lishi uchun xorijda olingan malakalarning shaffof, adolatli va ishonchli tan olinishi zarur.

Muammolar va ularning yechimlari

Xorijda ta’lim olish imkoniyatlari kengayayotganiga qaramay, bir qator tizimli muammolar saqlanib qolmoqda.

Birinchi muammo — moliyaviy to‘siqlar. Kontrakt to‘lovidan tashqari viza, sug‘urta, aviachipta, yashash, transport, o‘quv materiallari va kundalik xarajatlar ham hisobga olinishi kerak. Shu sababli “kontrakti arzon universitet” har doim ham umumiy xarajatlari past variant bo‘lmasligi mumkin. Yechim sifatida abituriyent uchun “to‘liq ta’lim qiymati”ni hisoblash modeli joriy etilishi maqsadga muvofiq.

Ikkinchi muammo — til kompetensiyasi. IELTS yoki boshqa sertifikatning mavjudligi akademik tilga to‘liq tayyorgarlikni anglatmaydi. Universitetdagi esse yozish, seminar, prezentatsiya, ilmiy maqola o‘qish va mustaqil tadqiqot uchun alohida akademik til ko‘nikmalari talab qilinadi. Shu sababli til tayyorgarligini qabuldan oldingi emas, butun ta’lim trayektoriyasining bir qismi sifatida ko‘rish kerak.

Uchinchi muammo — axborot asimmetriyasi. Ijtimoiy tarmoqlardagi reklama va real universitet siyosati o‘rtasida farq bo‘lishi mumkin. Yechim sifatida abituriyent universitetning rasmiy manbalari, akkreditatsiya ma’lumotlari, ta’lim dasturi va kontrakt shartlarini mustaqil tekshirishga o‘rgatilishi zarur.

To‘rtinchi muammo — noto‘g‘ri universitet yoki yo‘nalish tanlash. Bu eng jiddiy muammolardan biridir, chunki xato tanlov vaqt va mablag‘ yo‘qotilishiga olib keladi. Universitet tanlashda kamida besh mezon — akademik moslik, moliyaviy barqarorlik, dastur sifati, kasbiy istiqbol va shaxsiy moslashuv — baholanishi lozim.

Beshinchi muammo — viza va huquqiy jarayonlar. Viza qoidalari mamlakat va ta’lim darajasiga qarab farqlanadi va vaqt o‘tishi bilan o‘zgarishi mumkin. Shu sababli konsalting tashkilotlari viza bo‘yicha “kafolat” bermasligi, balki rasmiy talablar asosida hujjatlarni tayyorlashga ko‘maklashishi kerak.

Oltinchi muammo — madaniy va psixologik moslashuv. Xorijda ta’lim olish akademik masala bo‘lish bilan birga ijtimoiy moslashuv jarayonidir. Yolg‘izlik, yangi ta’lim uslubi, mustaqil hayot, madaniy farqlar va moliyaviy bosim ayrim talabalar uchun jiddiy qiyinchilik

tug‘dirishi mumkin. Shu sababli pre-departure orientation, ya’ni jo‘nab ketishdan oldingi tayyorgarlik dasturlari kengaytirilishi zarur.

Yettinchi muammo — “xorijda o‘qish = avtomatik muvaffaqiyat” stereotipi. Ilmiy tadqiqotlar xalqaro tajriba ishga joylashishda foydali bo‘lishi mumkinligini ko‘rsatadi, biroq ish beruvchilar xalqaro ta’limni alohida emas, muayyan kompetensiyalar bilan birgalikda baholaydi.

Shuning uchun yoshlarning maqsadi faqat xorijiy diplom olish emas, balki diplom bilan birga amaliy ko‘nikma, til, professional tajriba va portfel shakllantirishdan iborat bo‘lishi kerak.

Natijalar va muhokama

Tadqiqot natijalari O‘zbekiston yoshlarining xorijda ta’lim olish jarayonini individual qaror sifatida emas, balki inson kapitalini shakllantirishning ko‘p subyektli tizimi sifatida ko‘rish zarurligini ko‘rsatadi.

Birinchi natija shundan iboratki, xalqaro ta’limga talabning ortishi mamlakatdagi oliy ta’lim tizimining kengayishi bilan qarama-qarshi hodisa emas. Aksincha, ichki oliy ta’lim tizimi kengaygan sari yoshlarning ta’lim sifatiga, xalqaro standartlarga va muayyan ixtisoslashgan dasturlarga bo‘lgan talabi ham differensiallashmoqda.

Ikkinchi natija — xalqaro mobillikning inson kapitaliga ta’siri uning davomiyligi yoki geografiyasidan ko‘ra, ta’lim mazmuni va talabaning undan foydalanish qobiliyatiga ko‘proq bog‘liq. Bir semestrlik akademik mobillik ham muayyan kompetensiyalarni rivojlantirishi mumkin; to‘liq bakalavriat yoki magistratura esa bundan kengroq

akademik va professional imkoniyatlar yaratishi mumkin. Muhimi, mobillik maqsadli bo‘lishi kerak.

Uchinchi natija — ta’lim konsaltingining asosiy iqtisodiy va ijtimoiy qiymati axborotni yetkazish emas, axborotni qarorga aylantirishda namoyon bo‘ladi. Internet sharoitida universitet haqida ma’lumot topish osonlashdi, ammo ushbu ma’lumotni abituriyentning individual profiliga moslashtirish hanuz murakkab vazifa bo‘lib qolmoqda.

To‘rtinchi natija — konsalting xizmatlari rivojlanishi bilan professional standartlarga ehtiyoj ham ortadi. Agar konsalting faqat komissiya yoki qabul soniga bog‘langan tijorat modeli asosida ishlasa, manfaatlar to‘qnashuvi yuzaga kelishi mumkin. Masalan, maslahatchi talaba uchun eng mos universitetni emas, o‘ziga yuqori tijoriy manfaat beradigan universitetni tavsiya qilishi ehtimoli paydo bo‘ladi. Shu sababli shaffoflik va etik standartlar sohaning barqaror rivojlanishi uchun zarur.

Beshinchi natija — davlat stipendiya va grant dasturlari bilan xususiy maslahat xizmatlari o‘rtasida hamkorlikning yangi shakllari mumkin. Masalan, yoshlar uchun davlat dasturlari to‘g‘risidagi ochiq ma’lumotlarni tizimlashtirish, grantga tayyorgarlik bo‘yicha bepul seminarlar, hujjat topshirish bo‘yicha standart yo‘riqnomalar va xalqaro universitetlar haqida neytral ma’lumot bazalarini yaratish mumkin.

Jahon tajribasi ham xalqaro mobillikning foydasi teng taqsimlanmasligini ko‘rsatadi.

UNESCO 2025-yilgi tahlilida akademik mobillik bilim almashinuvi, madaniyatlararo muloqot va ko‘nikmalar rivojiga xizmat qilishi bilan birga, ijtimoiy-iqtisodiy imkoniyatlari cheklangan guruhlar uchun kirishdagi tengsizlik saqlanib qolayotganini qayd etadi.

Demak, O‘zbekistonda ham xalqaro ta’lim siyosati faqat yuqori daromadli oilalar farzandlari uchun emas, iqtidorli va ehtiyojmand yoshlar uchun ham ochiq bo‘lishi kerak.

Shu nuqtayi nazardan, ta’lim konsaltingi ijtimoiy tengsizlikni kuchaytiruvchi vositaga emas, axborot tengsizligini kamaytiruvchi mexanizmga aylanishi lozim. Buning uchun konsalting kompaniyalari pullik xizmatlar bilan bir qatorda ochiq ma’rifiy kontent, bepul seminarlar va davlat hamda jamoat tashkilotlari bilan hamkorlikdagi loyihalarni rivojlantirishi mumkin.

Xulosa va takliflar

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston yoshlarining xorijda ta’lim olish imkoniyatlari kengayib borayotgan bir sharoitda asosiy vazifa faqat xorijiy universitetlarga yuboriladigan yoshlar sonini oshirish emas. Asosiy strategik vazifa — xorijda olingan ta’limning sifatini, mamlakat ehtiyojlariga mosligini va inson kapitaliga real qaytimini ta’minlashdir. Xalqaro ta’lim davlat siyosati, universitetlar, yoshlar, oilalar va ta’lim konsalting sektori o‘rtasidagi uzviy hamkorlik asosida tashkil etilgandagina barqaror natija beradi.

Tadqiqot asosida quyidagi ilmiy va amaliy takliflar ilgari suriladi:

Xorijda ta’lim olish bo‘yicha yagona milliy axborot platformasini rivojlantirish. Unda davlat stipendiyalari, xalqaro grantlar, universitetlarning akkreditatsiyasi, ta’lim dasturlari, o‘qish xarajatlari, tan olinishi va qabul talablari haqidagi tekshirilgan ma’lumotlar muntazam yangilanib borilishi lozim.

Ta’lim konsalting sohasi uchun minimal professional va etik standartlarni ishlab chiqish. Konsalting tashkilotlari universitet bilan tijoriy hamkorlik mavjudligini ochiq

ko‘rsatishi, qabul yoki viza bo‘yicha asossiz kafolatlar bermasligi va mijoz manfaatlarini ustuvor qo‘yishi zarur.

“Universitet tanlash”dan “ta’lim trayektoriyasini loyihalash”ga o‘tish. Maslahat jarayonida abituriyentning akademik salohiyati, til darajasi, moliyaviy imkoniyati, kasbiy maqsadi va uzoq muddatli rivojlanish rejasi birgalikda baholanishi kerak.

Xalqaro ta’limning moliyaviy savodxonlik komponentini kuchaytirish. Yosh va ota-onalarga faqat kontrakt miqdori emas, balki yashash, sug‘urta, transport, viza, o‘quv materiallari va boshqa xarajatlarni o‘z ichiga olgan umumiy ta’lim qiymatini hisoblash metodikasi o‘rgatilishi lozim.

Xorijga ketishdan oldingi tayyorgarlik dasturlarini institutsionallashtirish. Til, akademik yozuv, madaniyatlararo muloqot, moliyaviy boshqaruv, huquqiy mas’uliyat va psixologik moslashuv bo‘yicha qisqa tayyorlov kurslari ishlab chiqilishi maqsadga muvofiq.

Xorijda ta’lim olgan yoshlarning qaytish va bilim transferi mexanizmlarini kuchaytirish. “El-yurt umidi” kabi dasturlar doirasida shakllangan bilim va xalqaro tarmoqlarni mahalliy universitetlar, davlat tashkilotlari, xususiy sektor va ilmiy markazlarga transfer qilish bo‘yicha tizimli mexanizmlar ishlab chiqilishi zarur. Davlat siyosatida stipendiatlarning milliy kadrlar zaxirasiga jalb qilinishi bu yo‘nalish uchun muhim asos yaratmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Hukumat portali

Hududiy tenglikni ta’minlash. Xalqaro ta’lim bo‘yicha maslahat xizmatlari faqat

Toshkent shahrida emas, barcha hududlarda onlayn va oflayn shaklda mavjud bo‘lishi, iqtidorli va ijtimoiy himoyaga muhtoj yoshlar uchun bepul maslahat mexanizmlari kengaytirilishi kerak.

Ta’lim natijasini ishga joylashish va kompetensiya bilan bog‘lash. Xorijda o‘qigan bitiruvchilarning qaysi sohada ishlayotgani, qanday kompetensiyalarni egallagani va mamlakat iqtisodiyotiga qanday hissa qo‘shayotgani bo‘yicha uzoq muddatli monitoring tizimi joriy etilishi mumkin.

Konsalting kompaniyalari, universitetlar va davlat tashkilotlari o‘rtasida ochiq hamkorlikni rivojlantirish. Bunda xususiy sektorning amaliy tajribasi davlat dasturlarining axborot qamrovini kengaytirishi, davlat esa yagona va shaffof qoidalarni ta’minlashi mumkin.

Xalqaro ta’limni “brain drain” emas, “brain circulation” modeli asosida rivojlantirish. Yoshlarning xorijga chiqishi salbiy hodisa sifatida emas, agar ular bilim, texnologiya, ilmiy tajriba va professional tarmoqlarni O‘zbekiston bilan bog‘lab tursa, inson kapitalining xalqaro aylanishi sifatida baholanishi lozim.

Umuman olganda, O‘zbekistonning demografik va iqtisodiy istiqbollari inson kapitaliga investitsiyani strategik zaruratga aylantirmoqda. Jahon banki O‘zbekiston aholisining 2050-yilgacha 52 millionga yaqinlashishi va aholining katta qismi mehnat yoshiga kirishi fonida zamonaviy iqtisodiyot talab qiladigan ko‘nikmalarni shakllantirish zarurligini ta’kidlaydi.

Demak, xalqaro ta’limdan foydalanish masalasi alohida yoshning shaxsiy manfaatidan kengroq bo‘lib, mamlakatning uzoq muddatli inson kapitali strategiyasi bilan bevosita bog‘liq.

Shu ma’noda, ta’lim konsaltingining istiqboli ham faqat xorijiy universitetga hujjat topshirish xizmatlari bilan cheklanmasligi kerak. Kelajakdagi professional konsalting modeli akademik diagnostika, karyera yo‘naltirish, moliyaviy rejalashtirish, xalqaro mobillik, hujjatlarni boshqarish, moslashuv va bitiruvdan keyingi karyera strategiyasini yagona tizimga birlashtirishi lozim. Ana shunday modelgina O‘zbekiston yoshlariga yaratilayotgan xalqaro ta’lim imkoniyatlarini real inson kapitali natijasiga aylantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

O‘zbekiston Respublikasi. “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun. O‘RQ-637-son, 23.09.2020. — Toshkent: Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi.

TVUZ Edu

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. “O‘zbekiston — 2030 strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmon. PF-158-son, 11.09.2023. — Toshkent, 2023.

O‘zbekiston Respublikasi Hukumat portali

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. O‘zbekiston Respublikasi yoshlar siyosati va ta’lim sohasidagi qo‘llab-quvvatlash choralariga oid hujjatlar, 2025. — Toshkent.

O‘zbekiston Respublikasi Hukumat portali

O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi. Talabalar uchun stipendiya va grantlar. — Toshkent, 2026.

O‘zbekiston Respublikasi Hukumat portali

O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Higher education in the Republic of Uzbekistan. Press release. 28.05.2025. — Toshkent, 2025.

Statistika.uz

O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Number of students in higher education organizations (total). SIAT statistik ma’lumotlar bazasi. — Toshkent, 2025.

SIAT

O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. The number of students reached 1.5 million: the proportion of women is high. 17.06.2026. — Toshkent, 2026.

Statistika.uz

“El-yurt umidi” jamg‘armasi. 2023-yilgi 1-ochiq stipendiya tanlovi. — Toshkent, 2023.

eyuf.uz

“El-yurt umidi” jamg‘armasi. 2026-yil 1-ochiq stipendiya tanlovi materiallari. — Toshkent, 2026.

eyuf.uz

O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Innovatsion rivojlanish agentligi. Yosh olimlarni xorijiy tashkilotlarga qisqa muddatli ilmiy stajirovkaga yuborish bo‘yicha maqsadli tanlov. — Toshkent, 2024–2025.

innovation.gov.uz

UNESCO. Global Convention on Higher Education. — Paris: UNESCO, 2026.

ЮНЕСКО

UNESCO IESALC. New insights on countries’ objectives to promote international student mobility. — 2025.

iesalc.unesco.org

UNESCO IESALC. Higher Education Global Trends Report. — Paris, 2026.

hepo.iesalc.unesco.org

OECD. Education at a Glance 2024: OECD Indicators. — Paris: OECD Publishing, 2024.

OECD

OECD. What are the key trends in international student mobility? — Paris: OECD, 2025.

OECD

OECD. International Student Mobility. — Paris: OECD, 2026.

World Bank. Human Capital Complementary Indicators: Uzbekistan. — Washington, DC: World Bank, 2026.

World Bank

World Bank. EduImkon: Redesigning Opportunity, Delivering Educational Equity. — Washington, DC: World Bank, 2025.

World Bank

Zhu, Y., Zhao, X. International Student Mobility and Employability: An Employer Perspective on the Impact of Study Abroad Experiences // Comparative C International Education Series. — 2022.

ojed.org

Van Puymbroeck, C., Gerretsen, C., Shinnick, J. Enhancing the Impact of International Student Mobility on Students' Employability // Comparative C International Education Series. — 2022.

ojed.org

Van Mol, C. Do employers value international study and internships? A comparative analysis of 31 countries // Geoforum. — 2017. — Vol. 78. — P. 52–60.

ScienceDirect

Hanley, N., Chankseliani, M. Intercultural Competence Beyond International Student Mobility: Insights from a Global Study // Journal of Studies in International Education. — 2026.

Sage Journals

Pozniak, L., Cultrera, L., Vermeylen, G. International student mobility: the key to securing the first job in a globalized world // Discover Global Society. — 2025. — Vol. 3.

Simbolon, N. E. va boshqalar. The Impacts of the International Student Mobility Program on the Employability Skills: Indonesian Student Perceptions // Jurnal Pendidikan Progresif. — 2025. — Vol. 15, №4. — P. 2190–2205.

jpp.fkip.unila.ac.id